

Sådan undgår vi eksklusion i skolen

Af. Gro Emmertsen Lund, Ph.d., selvstændig konsulent, forfatter og serieredaktør v. Dansk Psykologisk Forlag. 23 januar 2018. Bragt i Videnskab.dk/Forskerzonen. BØRN & UNGE FORSKERZONEN

Ny ph.d.-afhandling viser vejen til bedre dialog med forældre, så man undgår, at skoleproblemer ender i skoleskift, skriver forskeren bag afhandlingen. Eksklusion er ulykkeligt for både de elever og forældre, der ekskluderes, samt for skolens lærere og pædagoger. Det er slidsomt og nedbrydende at tage del i og være fanget i et negativt samspil. Konflikter, drillerier, mobning, dårlig opførsel og uro i klassen er noget, de fleste børn og forældre kender til. Det kan være dødirriterende og skabe meget ballade og skældud.

Problemer i skolen kan blive forværret af den problemhåndtering, som skolen sætter i gang.

I stedet for at skabe konflikt og ekskludere kan skolen etablere et gavnligt samarbejde med familien og derved udvikle en inkluderende problemhåndtering. Afhandlingen viser desuden, at det også er middelklassebørn, der havner i problemer og kan komme i fare for at blive ekskluderet. Tilmed kan det være svært at få bugt med, og derfor er mange elever, forældre, lærere og skoleledere jævnligt involveret i samtaler om disse problemer; vi kan kalde dem samspilsproblemer. Spørgsmålet er, hvordan skoler reagerer og håndterer sådanne samspilsproblemer. Det har jeg undersøgt i min ph.d.-afhandling om sociale eksklusionsprocesser i skolen – altså hvor konflikter i skolen har ført til, at eleven bliver udstødt/udstillet som problembarn. Helt konkret har jeg interviewet en række forældre, hvis børn har været fanget i samspilsproblemer med skolen.

Disse forældre har ikke tidligere haft 'et legitimt publikum', og mange var plaget af skam, vrede og frustration over det forløb, de har været tvunget ind i og som, de siger, har været så umyndiggørende. I dette hidtil uudforskede forskningsfelt om usynlige sociale eksklusionsprocesser i skolen præsenterer jeg en håndgribelig model for, hvordan skoler kan håndtere problemer i samarbejdet med forældre – vel at mærke uden, at det ender med en konflikt og skoleskift. Men først skal vi se på, hvor kæden hopper af i forholdet mellem familien og skolen.

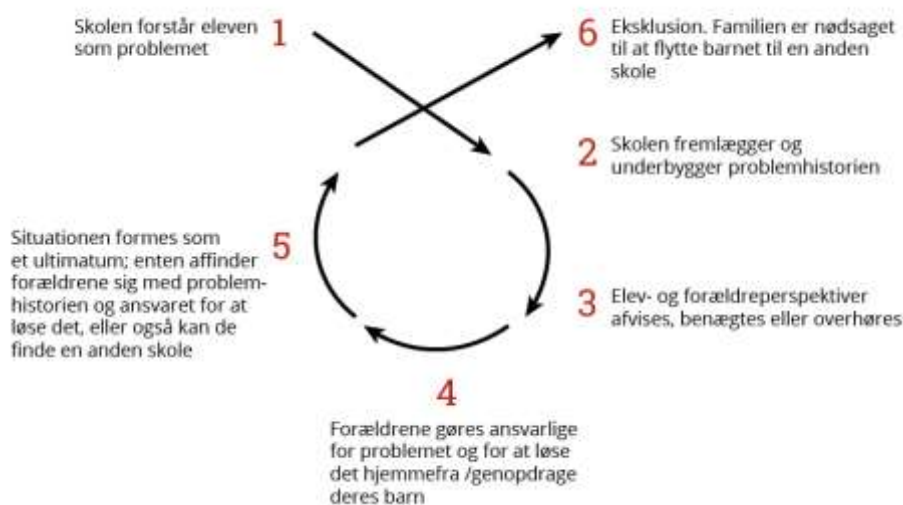
Eksklusion sker i seks trin

Ud fra et kriterie om forskellighed har jeg valgt otte meget forskellige fortællinger om eksklusion ud, som jeg har analyseret. Det interessante er, at på tværs af disse fortællinger optræder de samme seks trin i det forløb, der former sig som en eksklusionsspiral. Hvert trin er handlinger eller udsagn, som skolens ansatte gør og siger.

- Trin ét er at udpege eleven eller et par elever som problemet.
- Trin to er at fremlægge problemhistorien for forældrene, eventuelt samle flere beviser og underbygge problemhistorien.
- Trin tre er, at når forældre kommer med andre perspektiver eller modfortællinger, afvises, underkendes eller overhøres disse.

- Trin fire er, at skolen antager, at der er noget galt med forældrene eller i familien, som er skyld i elevens dårlige opførsel eller problemer i skolen, og forældrene pålægges ansvaret for at løse/genopdrage barnet hjemme.
- Trin fem er en tilspidsning, idet der nu reelt er tale om samarbejdsvanskeligheder mellem skole og forældre og måske nedbrud i kommunikationen.
- Trin seks er fuldførelse af eksklusionen. I langt de fleste tilfælde når forældrene til det punkt, hvor de kun ser en mulighed: At finde en anden skole.

Eksklusionspiralen. (Illustration: Gro Emmertsen Lund)

Dårligt for alle parter

Det er ulykkeligt for alle involverede at stå i sådan en situation. Både de elever og forældre, der rent faktisk ekskluderes, samt de elever og forældre, hvor eksklusionsprocesserne står på i årevis, men ikke indebærer det sjette trin. Det er også u hensigtsmæssigt for de andre elever, der tages som gidsler som vidner til en eksklusionskultur. Ikke mindst er det ulykkeligt for skolens lærere og pædagoger, idet det er slidsomt og nedbrydende at tage del i og være fanget i et negativt samspil. Heldigvis behøver skoler ikke håndtere problemerne på den her skitserede måde. Der er alternativer. Først og fremmest er hvert trin i eksklusionsspiralen udtryk for et valg. Skolens professionelle kan vælge at handle anderledes, hvorved et andet forløb kan udspille sig. Men før vi ser mere på det, vil jeg først dele lidt vigtig baggrundsviden.

Skoler ekskluderer middelklassebørn

Der lever i dag i Danmark en stor andel unge, som er socialt marginaliserede. Det vil sige, at de er mere eller mindre socialt udsatte og kan være isolerede. Forskere anslår, at mellem 9 og 15 procent af børn og unge i dag er udsatte eller marginaliserede. Tidligere var man af den opfattelse, at det skyldtes, at de kom fra familier i alvorlige problemer. Men omfattende forskning har vist, at en overraskende stor del, nemlig cirka halvdelen af de marginaliserede unge i dag, er vokset op i velfungerende middelklassefamilier uden tegn på marginalisering. Forskerne bag undersøgelsen peger således på, at der foregår marginalisering i dagtilbud og skoler, som af alvorlige grunde bør undersøges nærmere. Det er det, jeg har gjort. Og et

fællestræk ved de familier, der indgår i min forskning, er, at det netop er velfungerende middelklassefamilier i job og uden nogle indikationer på social marginalisering.

Fra eksklusion til inklusion

Målet er, at skolerne udvikler praksisser, der ikke fører til eksklusion, når de tager vare på samspilsproblemer. Og her er der heldigvis mange muligheder. Det, som jeg søger at give et svar på, er, hvordan denne marginalisering i skolen foregår. Jeg ser kun på en del af billedet: De tænkemåder og praksisser, som skolerne bruger til at håndtere samspilsproblemer, og hvordan de praksisser påvirker skole-hjem-relationen. Målet er ikke en konfliktfri skole, men en bedre håndtering af de konflikter, der opstår. Målet er, at skolerne udvikler praksisser, der ikke fører til eksklusion, når de tager vare på samspilsproblemer. Og her er der heldigvis mange muligheder.

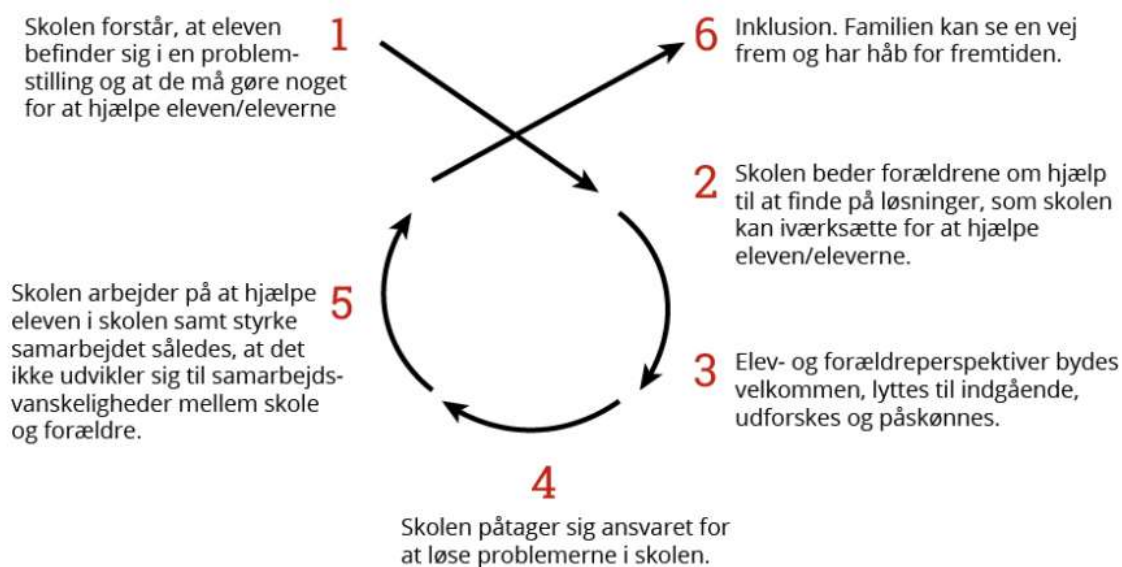
Jeg har analyseret de grundlæggende antagelser bag hvert trin i eksklusionsspiralen. Fælles for dem er, at de alle fokuserer på individer (det er barnet/forældrene, der er problemet), at de fokuserer på problemer (i stedet for på forhåbninger) og fejl og mangler (i stedet for styrker og muligheder). Hver trin er også et resultat af et valg, hvor skolens professionelle kunne have valgt at handle anderledes, hvis de havde abonneret på nogle andre antagelser.

Inklusion gennem samarbejde

Det væsentlige her er, at skolen inviterer forældrene ind i dialogen som vidende, respekterede og kloge. Dialogen skal handle om, hvordan skolen kan afhjælpe de problemer, som eleven er havnet i i skolen. Eleven skal ikke opfattes som problemet. Og forældrene skal have mulighed for at bringe deres gode erfaringer og ideer til bords. Skolens professionelle skal lytte til og værdsætte eleven og forældrene. Sådan udvikler de sammen et godt samarbejde med fokus på ideer og handlemuligheder, som skolen kan sætte i værk for at forsøge at afhjælpe problemstillingerne.

De seks trin i en inklusionsspiral kan se således ud:

Inklusionsspiralen. (Illustration: Gro Emmertsen Lund)

Hvert trin i inklusionsspiralen hviler ligeledes på en række grundlæggende antagelser, som jeg har fremanalyseret. Det, disse har til fælles, er, at de fokuserer på relationer og kommunikation (frem for individer), på ressourcer, forhåbninger og muligheder (fremfor problemer) og på skabelsen af en bedre social verden (fremfor fejl og mangler).

Et samfundsmæssigt problem, der skal løses

Det er opløftende, at der allerede findes metoder og tilgange, som er udviklet inden for denne tænkning. Disse tilgange benævnes 'Restorative Practices', der kan oversættes til genoprettende praksis eller relationel praksis. Desværre er de endnu ikke så udbredte i Danmark. Inden for disse genoprettende praksisser håndterer man problemerne som uenigheder mellem mennesker i stedet for at beskyldte enkelte elever eller deres forældre for at være ansvarlige. De medtænker også skolens moralske formål, nemlig at varetage elevens værdighed og sociale trivsel i skolen. Og de søger at styrke relationer og samarbejde, selv i situationer, hvor netop dette er under pres. Derudover er de lette at tilegne sig, lette at anvende og omfattende forskning har underbygget deres effektivitet og positive virkninger.

Der er således underbyggede begrundelser for, at skolens professionelle i Danmark må i gang med at bruge dem. Intet barn eller familie behøver at blive fanget i eksklusionsprocesser i skolen. Spørgsmålet er ikke, om skolens professionelle vil, for selvfølgelig vil de. Spørgsmålet er heller ikke, om de kan, for selvfølgelig kan de (lære det). Spørgsmålet er, hvornår de usynlige eksklusionsprocesser anerkendes som et samfundsproblem og som noget, skolerne må tage ansvar for.

Kilde: Lund, G. E. (2017): Making Exclusionary Processes in Schools Visible. Twente University.